

سال دهم / تابستان ۱۴۰۰

مطالعه من آرمانی دانشگاهی و من واقعی دانشگاهی (نمونه مورد مطالعه: بخش جوان روزنامه خراسان)

• سمانه سادات سدیدپور^۱

• علیرضا قبادی^۲

DOR: 20.1001.1.38552322.1400.10.39.11.2

چکیده

آموزش عالی چگونه بر من واقعی جوانان اثر می‌گذارد؟ با توجه به این‌که پاسخ رودررو به پرسش‌هایی درباره من واقعی افراد ممکن است تحت تأثیر نگرش سیاسی یا باورهای القایی روشنفکرانه قرار گیرد و از آنجاکه فضای مجازی بازتاب‌دهنده ناب‌ترین احساسات افراد است، به همین دلیل فضای مجازی میدان مطالعه این تحقیق انتخاب شد. این پژوهش به روش تحلیل محتوای کیفی انجام شده است. از این رو دست‌نوشته‌های کاربران درباره آموزش عالی تالار گفتمان انجمن جیم ویژه‌نامه روزنامه خراسان که به بی‌طرفی سیاسی شهرت دارد، جامعه آماری این پژوهش شد. شیوه نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس انتخاب شد. یافته‌ها نشان داد من مطلوب جوانان با من واقعی ایشان تفاوت دارد. جوانان ضعف ساختاری در نهاد آموزش را تأیید می‌کنند و آن را به سه بعد نهادی، فردی و اجتماعی نسبت می‌دهند، البته ضعف نهادی وزن بیشتری دارد. از نظر کنشگران، نهاد آموزش عالی با توجه به ضعف‌هایی که دارد، کارکرد اصلی خود را از دست داده است و برای دوام آوردن در این ساختار ناچار است به کژکارکردها بها دهد. نهاد آموزش عالی باید این ذهنیت بوردیویی را که دانشگاه رفتن عامل ارتقا سرمایه اجتماعی است، تغییر دهد.

واژگان کلیدی: من واقعی، خود آرمانی، نهاد آموزش عالی.

---

۱ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران؛

sama.sadid@gmail.com

ghobadism@gmail.com

۲ عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی، گروه جامعه‌شناسی، تهران، ایران؛

مقدمه

علم از دیرباز مطلوب ایرانیان بوده است، اما دستیابی به آن برای همه طبقات اجتماعی میسر نبود تا این که با حرکت انقلابی مردم در سال ۱۳۵۷، اوضاع اجتماعی تغییر کرد. نرخ باسوادی از ۲/۴۷ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۲/۹۳ درصد در سرشماری سال ۱۳۹۰ افزایش یافت (پایگاه داده مرکز آمار ایران، ۱۳۹۷) و میل بیشتری نسبت به ادامه تحصیل در میان مردم به وجود آمد. چنانچه با توجه به داده‌های به‌دست‌آمده از بانک جهانی تنها تعداد پزشک از ۰/۲ درصد قبل از انقلاب به ۱/۴ درصد در هر هزار نفر جمعیت رسید (بانک جهانی، ۲۰۱۸) تا جایی که برای جوانان، تحصیل در من مطلوب ایشان مشترک بود و کمتر کسی من مطلوبی را بدون ورود به مقاطع تحصیلات دانشگاهی تصور می‌کرد. این در حالی است که از دید جامعه‌شناسان من مطلوب طبقات مختلف اجتماعی باهم متفاوت است (شریفیان، ۱۳۸۰)، اما این مقطع خاص تاریخی در کشور ما خواست‌ها را حول نهاد آموزش عالی به هم نزدیک کرد. به‌طوری‌که براساس پایگاه استنادی ISI، ایران در فاصله سال‌های ۱۳۱۹ تا ۱۳۵۶ تنها ۲۰۲۶ مدرک در مجلات و اجلاس‌های علمی بین‌المللی منتشر کرده بود. همچنین، تعداد مقالات علمی چاپ‌شده از محققان ایرانی در مجلات معتبر بین‌المللی در سال ۱۳۵۷، ۴۵۰ مقاله و در سال ۲۰۱۲، ۳۴ هزار و ۱۵۵ مقاله بوده است که نشان‌دهنده رشد سه برابری متوسط جهانی در این حوزه است. ایران در سال ۲۰۱۳ میلادی رتبه نوزدهم جهانی در رشد تولید علم را به دست آورد و سال ۲۰۱۸، به رتبه هیجدهم دست‌یافته است (پایگاه استنادی ISI، پایگاه اطلاع‌رسانی راه دانا، ۱۳۹۳).

به نظر می‌رسد دانشی که امروزه در برخی رشته‌ها، در آموزش ارائه می‌شود نه‌تنها دانش نیست که اطلاعات است. اطلاعاتی که زمینه ورود به جامعه را برای جوانان فراهم نمی‌کند و به یأس و ناامیدی جوانان منتهی می‌شود و می‌تواند زمینه علم‌گریزی را فراهم آورد. رایبندرانان تاگور به‌درستی گفت: «آموزش عالی همان چیزی است که تنها به ما اطلاعات نمی‌دهد، بلکه زندگی ما را با همه موجودات هماهنگ می‌کند». (سینگ، ۲۰۱۶) و به عقیده بندورا نظام اجتماعی است که افراد جامعه را به اجرای رفتارهای معینی وادار می‌سازد (بندورا، ۱۹۹۷). محیط فاقد نگرانی موقعیت مناسب‌تری برای خلاقیت است، امری که دانشگاه‌های کشور ما فاقد آن است (حقیقی، ۱۳۸۳: ۸۵) و علم‌گریزی زمینه آسیب‌پذیری استقلال در اجتماع را ایجاد می‌کند. تحصیلات در من مطلوب و غیرواقعی فرد، تنها توقعاتی غیرواقعی ایجاد می‌کند و

شیوه‌های خاصی از مصرف را همراه دارد (کلانتری، رستم علی زاده و نسیم افزا، ۱۳۹۲)، اما در مواجهه با من واقعی، افراد بدون کسب مهارت شغلی، حتی قدرت برآورده کردن نیازهای ابتدایی زندگی خود را نیز نمی‌یابند (قاسمی و شاداب فر، ۱۳۹۵). اینجا مسئله علاقه‌مندی اهمیت می‌یابد. وقتی که دانشجویان رشته خود را هدفمند انتخاب نمی‌کنند و تصور درستی از بازار کار رشته تحصیلی خود ندارند (سلیمی، ۱۳۹۷). چنانچه صفری و همکارانش اشاره می‌کنند کمتر از نیمی از شاغلان در رشته پزشکی، رشته تحصیلی خود را بدون آگاهی انتخاب می‌کنند (صفری و همکاران ۱۳۹۷). بازده هر سال تحصیلات رسمی به‌طور متوسط ۹/۳٪ هست و در صورت برابر بودن تحصیلات افراد، افرادی که تحصیلات فرا نیاز دارند، در مقایسه با افرادی که تحصیلاتشان فرا نیاز نیست، درآمد کمتری کسب می‌کنند (ابراهیمی، قلی زاده و علی پور، ۱۳۹۴). پس دانایی لازم است که به توانایی منجر شود. واقعیتی که نهاد آموزش عالی کشور به‌جز معدود مواردی، نتوانسته است به آن جامه عمل بپوشاند. پژوهش‌ها حاکی هستند آموزش‌های دانشگاهی در پرورش ویژگی‌های کارآفرینی در دانشجویان مؤثر نبوده است (بدری و همکاران، ۱۳۸۴).

با توجه به تقاضای زیاد برای تحصیلات، افزایش جمعیت، کمبود امکانات به دلیل مسائل امنیتی از یک‌سو و شرایط جنگ تحمیلی در دهه شصت و بی‌توجهی مسئولین قبل از انقلاب رقابت نسبتاً شدیدی در این دوران به وجود آمد، به‌طوری‌که تحصیل یکی از پیش برنده‌های تحرک طبقاتی شد. البته متصدیان امر تلاش کردند تحصیلات را تا مقاطع عالی رایگان کنند و فرصت آموزشی برابر برای همه طبقات ایجاد کنند، اما پس از اتمام تحصیلات ورود به مقاطع تکمیلی منوط به کسب نمره و تراز مشخص از آزمون ورودی دانشگاه‌ها موسوم به کنکور شد و رقابت اجتماعی شدیدی به این مقطع منتقل شد که تا سال‌ها پس‌از آن و حتی امروز نیز ادامه یافته است. در این میان بیشترین فشار روی جوانانی بود که برای رسیدن به من مطلوب خود این بحران‌های اجتماعی را پشت سر می‌گذاشتند، چراکه شکست ایشان در این آزمون بحران‌های اجتماعی جدیدی برای ایشان به دنبال می‌آورد و کشور به این نقطه رسید که ۲۵ درصد از دانشجویانی که به مقطع تحصیلات تکمیلی رسیده‌اند مهاجرت کرده‌اند (عبداللهی، ۱۳۹۵). چراکه راه عبور از مسائل اجتماعی ناشی از نهاد آموزش را فرار از حل مسئله دیدند. این جوانان درمی‌یابند من مطلوبی که برای آنان تعریف شده است با من واقعی ایشان تفاوت دارد و درک می‌کنند مقوله تحصیل به‌تنهایی به رسیدن به من مطلوب منتهی نمی‌شود و میدان کافی برای

- ورود و تحصیل ایشان در دانشگاه و رشته موردعلاقه‌شان وجود ندارد و از طرفی جز تحصیل نیز مهارت دیگر ندارند اینجاست که این پرسش‌ها مطرح می‌شود:
- جوانان پس از اتمام آموزش عالی از خود چه انتظاراتی دارند؟
  - برداشت جوانان از من مطلوب ایشان چیست؟
  - از نظر جوانان کارکردهای نهاد آموزش کدام هستند؟
  - از نظر جوانان ساختار نهاد آموزش چگونه تبیین می‌شود؟

مرور پیشینه

تحصیل برای جوانان و اجتماعات مختلف اهمیت دارد. هدف آموزش عالی این است که فرد را عضو روشنفکر جامعه کند تا فرد نقش خود را به‌خوبی بازی کند. از نظر نویسنده مقاله آموزش‌وپرورشی باکیفیت است که مرتبط با افزایش ثروت، تولید ناخالص ملی و رفاه باشد و سیستم آموزشی هند که مورد مطالعه اوست در مقاطع عالی فاقد این مهم است (سینگ، ۲۰۱۶).

اگرچه امروز تعداد دانشجویانی که به آموزش عالی ادامه می‌دهند، به‌سرعت رشد می‌کند، علم و فناوری هرروز با سرعت بیشتری پیش می‌رود و شرایط زندگی تغییر می‌کند. با این حال، جوانان به علت اینکه بیشتر آن‌ها تحصیل کرده هستند از ادامه تحصیل خود آن‌طور که باید احساس عزت‌نفس نمی‌کنند. انتظار برای ورود به دانشگاه‌ها، کمبود توانمندی دانشگاه‌ها برای پیدا کردن شغل، و مشکلات روانی و عمومی از جمله مسائلی است که جوانان با آن درگیر هستند. امروز جوانانی که از دانشگاه فارغ‌التحصیل می‌شوند از تحصیلات دانشگاهی خود به‌اندازه کافی سود نمی‌برند و نمی‌توانند با اعتماد به مدارک تحصیلی خود جهت‌گیری برای آینده داشته باشند (دی گان و گولک، ۲۰۱۲). لذا اهمیت وجود فساد در نهاد اداری آموزش عالی مطرح است. فساد که «بازار ثبت‌نام»‌ها و «بازار آزمون»‌ها را شامل می‌شود. مسئله مهم دیگر، موضوع اخذ رشوه در مؤسسات آموزشی است که بر پیشرفت‌های اقتصادی سایه افکنده است. لذا ارزیابی سطح فساد در آموزش عالی ضروری است (فروسوا و سیمونز، ۲۰۱۴).

احمدنداف نیز اشاره دارد به دلیل عدم تخصیص بودجه کافی و بی‌توجه‌ای به واقعیت نهاد آموزشی نهاد آموزش عالی به یکی از دشواری‌های اجتماعی و سیاسی تبدیل شده است و نیازمند تغییر اساسی است. به همین دلیل، لازم است درک واقع‌گرایانه از آنچه موجود است و آنچه قابل دسترسی است وجود داشته باشد (نداف، ۲۰۱۶).

هم آن طور که از مطالعات خارجی برمی آید برای بررسی مسائل اجتماعی ناشی از نهاد آموزش علی‌رغم اهمیت آن، فضای پژوهش کافی وجود دارد. بیشتر تحقیقات خارجی به دنبال بررسی ساختاری نهاد آموزش هستند و تنها چند مورد به مطالعه تأثیرات آن بر عاملان اجتماعی توجه کرده است. وظایفی که برای یک دانشگاه تعریف شده است با آنچه جامعه از آن انتظار دارد همخوانی ندارد و مسائل اجتماعی برای جوانان در تمام کشورها یکسان است.

پس از تحصیل و مسائل اجتماعی ناشی از آن تحصیل کرده‌ها شادتر هستند (پلوان صادق، بختیار نصرآبادی، ۱۳۹۱)، اما تحصیلات برای زنان بر رفتار دینی در جهت عکس مؤثر است (صفری نیا، آقا یوسفی، ایمانی فر؛ ۱۳۹۲) و عمومیت ابعاد دین در بین دانشجویان و نیز افراد تحصیل کرده و تا حدی کمتر است؛ به عبارتی تحصیلات در سکولار کردن افراد نقش دارد؛ اما این نقش بسیار ناچیز است (نایبی، آزاد ارمکی، ۱۳۸۵). هویت سنتی و هویت ملی نیز تحت تأثیر محیط دانشگاه است (کیانی و نجفی، ۱۳۹۷؛ حبیب زاده و همکاران، ۱۳۹۴). این در حالی است که فقدان زیرساخت‌ها و آموزش و پرورش نامطلوب، پیوند فضاهای گفتمان هویت ملی میان نسل‌های مختلف را با گسست مواجه کرده است (احمدی، قره بیگی و پور علی آتی کندی، ۱۳۹۵).

گرایش به تحصیل برای زنان و محیط خانواده تغییرات بیشتری همراه داشته است. اگرچه برای زنان، تحصیلات یکی از هنجارهای موفقیت در کشور ما تلقی می‌شود (مظاهری، باقریان و حمزوی، ۱۳۹۴)، اما به دنبال آن میانگین سن ازدواج به‌ویژه در دختران، افزایش یافته است (بانکی پور فرد کلانتری و مسعودی نیا، ۱۳۹۰). حدود یک‌پنجم زنان جوان به دلایل شغلی و تحصیلی مهاجرت داشته‌اند (اسمعیلی و محمودیان، ۱۳۹۵)؛ میانگین سن ازدواج به‌ویژه در دختران، افزایش یافته است (بانکی پور فرد کلانتری و مسعودی نیا، ۱۳۹۰) و طلاق دارای ساختار جوان جمعیت و زنانه شده است. همچنین پژوهش‌ها نشان می‌دهد تحصیلات رابطه منفی با احتمال داشتن وضعیت طلاق دارد (صادقی، ۱۳۹۵). از سوی دیگر، تحصیلات عالی به زنان قدرت انتخاب می‌دهد و قدرت کنترل آن‌ها را در محیط خانواده افزایش می‌دهد (گلابی، ۱۳۹۳). به طوری که تحصیلات زنان با مشارکت بیشتر آنان در تصمیم‌گیری‌های خانواده همراه بوده است (سفیری، ۱۳۸۶). ایشان حتی در مورد زمان فرزندآوری، فاصله موالید و تعداد فرزندان قدرت بالاتری نسبت به دیگر هم نوعان خود دارند (رازقی نصر آباد، ۱۳۹۵). اما ادامه تحصیل مردان همراه با تأیید فشارخون بالا در مردان جوان به‌ویژه در دانشجویان رشته پزشکی،

و احتمال بیشتر ابتلا به بیماری‌های قلبی عروقی بوده است. (نیک پرور و همکاران، ۲۰۱۵). به دلیل نداشتن پایگاه اجتماعی پیش از اتمام تحصیل بیشترین مسائل را در این دوره تجربه می‌کنند. به تدریج با افزایش سن و کسب مهارت، جایگاه ایشان اهمیت می‌یابد (موسوی و آذری بنی، ۱۳۹۱)، اما فارغ از نگاه جنسیتی، به‌طور کلی پژوهش‌ها حاکی از آن هستند که قریب به نیمی از جوانان تحصیل کرده، طرد اجتماعی عینی (محرومیت چندگانه و مزمن مادی و غیرمادی) یا طرد ذهنی (احساس بیرون افتادگی و محرومیت اجتماعی) شدید را در مسیر زندگی خود تجربه کرده بودند. (قاضی نژاد، رهنما و کلهر، ۱۳۹۴) و به‌طور کلی، نخبگان جایگاه مطلوب یا دست کم جایگاه ایدئال خود را در جامعه ندارند (روحانی و انبار لو، ۱۳۹۷). چراکه وقتی افراد زیادی از جامعه تحصیلات تکمیلی را به‌عنوان من مطلوب و ایدئال خود در نظر می‌گیرند، فرصت‌های اقتصادی برای افراد تحصیل کرده کاهش می‌یابد. در سطح فردی باعث کاهش درآمد، کاهش بهره‌وری و کاهش رضایت شغلی می‌شود؛ رقابت شغلی به وجود می‌آید و در سطح اجتماعی نیز موجب ناکارایی، بیکاری پنهان و هدر رفت هزینه‌های آموزشی کشور می‌شود (علی پور، ۱۳۹۱). تحصیل به‌قدری افراد را مشغول می‌سازد که حتی خلاقیت در بین دانشجویان در حد متوسط می‌ماند (ربانی، هاشمیان فر و چینی، ۱۳۹۰). خود اجتماعی مناسبی نیز در عین حال شکل نمی‌گیرد (علیزاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۷). اساتید اهتمام جدی به اخلاقیات علمی ندارند (همتی، کریمی و زمانی، ۱۳۹۶). خودکارآمدی پژوهشی بین دانشجویان در حد متوسط است (میری و همکاران، ۱۳۹۷) و نیاز به مداخلات آموزشی مناسب وجود دارد.

چهارچوب نظری

خود محصول فرآیندهای اجتماعی است. گروهی از اندیشمندان اجتماعی که خود را تعامل‌گرایان نمادین یا کنش متقابل نمادی می‌نامند، باور دارند که افراد بر اساس این‌که دیگران در مورد آن‌ها چه نظری دارند یا با آن‌ها چگونه رفتار می‌کنند، در مورد خود اظهارنظر می‌کنند (تقی زاده، ۱۳۷۹) و به این صورت است که من مطلوب افراد ساخته می‌شود. بر مبنای نظر مید، تصور هرکس از خود به‌مثابه یک شیء در میدان ادراکات دیگران به فرد کمک می‌کند خود را از رهگذر دیگران ببیند و من او ساخته شود (ربرتسون، ۱۳۸۵). بنا بر نظر مید، فرد در جریان جامعه‌پذیری، گرایش‌ها و نظرگاه‌های جامعه را درونی می‌کند و این مفهوم عام درونی شده از انتظارات اجتماعی را، برای ارزیابی خود و سپس درک خود، فراهم می‌کند (ترنر، ۱۳۷۱). از دید او مهم‌ترین ویژگی جوامع انسانی داشتن خودها و ذهن‌ها است. مید ذهن

را عامل ارتباط درونی فرد با خود می‌داند (تنهایی، ۱۳۸۸). مید برای این که بین هویت فردی و اجتماعی خود تمایز قائل شود مفهوم خود را به دو بخش فاعلی و مفعولی تقسیم می‌کند. من فاعلی خود اجتماعی نشده و من مفعولی خود اجتماعی شده است و ذهن جایی است که خود افراد در آن ساخته می‌شود (توسلی، ۱۳۷۰). خود نه من است نه من اجتماعی شده، بلکه حاصل رابطه دیالکتیک هردو این‌ها است. ویژگی مهم خود بازتابی بودن آن است و کنش‌های ما حاصل مشورت ما با خود درونی ما است (تنهایی، ۱۳۹۳). نظریه بلومر نیز خود اصلاً پیچیده نیست، بلکه به این معناست که انسان در کنش نسبت به دیگران بر اساس تصویری که از خود دارد عمل می‌کند (ریترز، ۱۳۷۹).

از دید صاحب‌نظران کنش متقابل نمادین، خود پنداره‌ای خواهد بود که حاصل از تجربه و منطبق بر واقعیت باشد (شفیع آبادی، ۱۳۷۴) و من آرمانی معرف ویژگی‌هایی است که فرد دوست دارد داشته باشد یعنی آرمان‌ها و آرزوهای او (هیگینز، ۱۹۸۷).

من آرمانی تمام آن چیزهایی است که انسان دوست دارد داشته باشد (راجرز، ۱۹۶۱). در مقابل «خود واقعی» انسان‌ها در دوران معاصر زیر نیروهای کنترل‌گر محسوس و نامحسوس القائات به خود دیگری که گاه آرمانی و گاه تحریف‌شده خوانده می‌شود تغییر ماهیت داده است. من واقعی در جریان جامعه‌پذیری از اصالت، یگانگی، و یکپارچگی خارج می‌شود و به ماهیت دیگری می‌پیوندد (گیدنز، ۱۳۷۸). چون من آرمانی غیرقابل‌وصول است درون فرد یک کشمکش درونی به وجود می‌آید (فریدونی، ۱۳۹۱). نظریه دوم بحث انسان دانشگاهی بوردیو است. بوردیو دانشگاه را میدانی در نظر می‌گرفت که با امتیازات مادی سرو کار دارد. میدان‌ها به نظر بوردیو پهنه‌هایی هستند که کنشگران اجتماعی در آن‌ها چهار نوع سرمایه سرمایه اقتصادی (دارایی)، سرمایه اجتماعی (روابط)، سرمایه فرهنگی (مدارک و مدارج) و سرمایه نمادین (پرستیژ) را با یکدیگر مبادله می‌کنند تا به موقعیت بهتری دست یابند (فکوهی، ۱۳۸۴). گفتمان دانشگاهی، به دلیل تفاوت‌های طبقاتی و امتیازهای اجتماعی میدان علمی، نمی‌تواند آن قدر منسجم و «عقلانی» باشد که وانمود می‌کند. درحقیقت میدان علم تنها یک توهم است. گفتمان دانشگاهی این باور را ایجاد می‌کند که اقشار پایین با آموختن علم می‌توانند راهی برای دست‌یابی به رده‌های بالای اجتماع پیدا کنند.

روش شناسی

این پژوهش، یک تحقیق کیفی است. روش این پژوهش تحلیل محتوای کیفی است. روش ما مبتنی بر اولویت دادن به متن نوشته‌های کاربران است. در این گونه پژوهش‌ها، انتخاب اسناد به عوامل مختلفی مرتبط است و نحوه استفاده از آن‌ها نیز می‌تواند متغیر باشد. از آنجاکه اظهار نظر در فضای مجازی بنا به اقتضائات آن بی‌پرده‌تر و نزدیک‌تر به روحيات درونی و من واقعی افراد است، در راستای موضوع مقاله سه اتاق مجازی گفتگو درباره سیستم آموزشی به تصادف انتخاب شدند، البته تلاش این بود که به‌حسب زمان از زمان‌های متفاوت و گرایش‌های متنوع انتخاب شود تا قضاوت‌ها بی‌طرفانه باشد. از بین سه فضای به‌دست‌آمده سایت تحلیل خبری عصر ایران و مشرق نیوز و انجمن جیم، انجمن جیم به‌عنوان میدان مطالعه انتخاب شد. بی‌طرفی روزنامه خراسان مستند است به‌طوری‌که مسئولین کشور در هفتادسالگی روزنامه خراسان، هنر این روزنامه را بی‌طرفی آن دانسته‌اند. از طرفی روزنامه خراسان اولین رسانه مکتوب است که توجه خود را به فضای مجازی معطوف کرده و هم‌اکنون با فاصله زیاد در صدر فعال‌ترین رسانه در فضای مجازی قرار دارد.

انجمن جیم تالار گفتگوی مجازی هفته‌نامه جیم، ضمیمه جوان روزنامه خراسان است. بازدید کل این صفحه ۶۷ میلیون و ۷۹۰ هزار و ۶۰۰ بوده است. بازدید روزانه آن ۱۹ هزار و ۵۰۵ مورد ذکر شده است. خراسان روزنامه‌ای فارسی‌زبان، محلّی‌گرا و چندگانه است. دو دفتر مرکزی در مشهد و تهران دارد. پوشش خبری آن گستره کشور است و رویکردی ویژه به شرق دارد. در رتبه‌بندی روزنامه‌های ایران بر پایه عملکردشان در بازه نیمه دوم ۱۳۹۴ توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ خراسان با ۸۰'۲۲ امتیاز، رتبه چهارم را داشت. متن رسانه‌ای است که از طریق آن، پژوهشگر افراد، کنش‌ها و واقعیت‌ها را نظاره می‌کند (فلیک و دیگران، ۲۰۰۴: ۲۸۴-۲۸۵)، لذا جامعه آماری ما ۹۷ متن ثبت‌شده توسط کاربران با اسامی مستعار (محمدحسین - Cold - فوفانورویاخانوم - جلال F_ahmadi-j_seyedi - رؤیا خانوم - Atefe_K - دخترخاص - سمیرام - s_mohsen - ثامن - Mehrenaz-Mahziar-r_jafarpour - پسر ساده م - نص - م - نص - ز - خ - Hamid_Bozorgvari - Narges_V - س ن - s_mohsen - آتی - bano iran zamin - aban_y - Narges_V - ali_sh - طط - r_roshnavand - S_sad - 2nyadideh - f_babaei - مرتضی ت خ - MONA-R - Hamid_Bozorgvari - mina_h - Narges_V - هاچ - ali_sh-vesal) درباره آموزش عالی است. که برای آسایش ذهن مخاطبان در متن با حروف الفبا

معرفی می‌شوند. از آنجا که پژوهش درباره سیستم آموزشی کشور است لذا متن‌های نوشته‌شده توسط کاربران درباره سیستم آموزشی کشور، تحلیل محتوای کیفی شد. اعتبار یافته‌ها از طریق دریافت دقیق دیدگاه پاسخگو درباره پرسش‌ها، و ارائه آن به افراد متخصص در این زمینه تأمین می‌شود. هم‌چنین از آنجا که این پژوهش تحقیقی کیفی است و قصد تعمیم یافته‌ها را ندارد، پایایی هم در مورد این تحقیق مطرح نمی‌شود.

تحلیل داده‌ها

دوگانه بازار و دانشگاه

اولین نکته مهم این است که پس از پذیرش در دانشگاه و حتی پیش از آن کنش دیگران برای جوانان بسیار اهمیت دارد. باید نهاد دانشگاهی طوری عمل کند که در جامعه، پس از اتمام تحصیل به یک فرد تحصیل کرده اهمیت بدهند و از نظر سواد و آگاهی نزد دیگران اعتبار داشته باشد. به طوری که کاربر ب. صراحتاً اشاره دارد که «رشته طوری باشه که فردا طرف از دانشگاه دراومد بهش ننگ هیچی بارت نیست!!...» به عبارتی دانشگاه باید گامی فراتر از بازار بردارد. نه این که تحت تأثیر بازار باشد یا اصلاً آن را نادیده بگیرد. دیگران بسیار برای ساخت من آرمانی جوانان و رضایت ایشان از من واقعی ایشان اهمیت دارد. پس نهاد آموزش عالی باید ذهنیت جامعه را نیز در نظر بگیرد.

جوانان انتظار دارند پس از اتمام تحصیل، بتوانند از طریق دانشگاه شغل مرتبط با تحصیل خود داشته باشند و درآمد کافی داشته باشند تا بتوانند هزینه‌های تشکیل زندگی و اداره خود را دست کم تأمین کنند، اما درس‌های ارائه شده در دانشگاه‌ها از دید ایشان نه تنها کاربردی نیست، بلکه در مواردی حتی ربطی هم به‌عنوان و تصور ایشان از رشته تحصیلی‌شان ندارد. چنانچه کاربر الف که در رشته برق تحصیل می‌کند ضمن اعتراض به تعدد دروس مهندسی و ریاضیات گسترده‌ای که وقت دانشجویان را می‌گیرد و در نهایت برای زندگی آن‌ها و به‌ویژه کسب در آمد مفید نیست، می‌گوید:

«... بابا چهار تا تا درس کاربردی بنارین... طرف یه چیزی یاد بگیره. ... اگه می‌خواستیم اینارو بخونیم ... می‌رفتیم ریاضی دیگه...». این اعتراض‌ها که به دفعات کاربران دیگر در رشته‌های کشاورزی، شیمی و... تکرار کرده‌اند نشان می‌دهد این دانشجویان از ابتدا نسبت به رشته خود اطلاع کافی نداشته‌اند و براساس عنوان رشته، رشته خود را انتخاب کرده‌اند. از طرف دیگر در تدوین برنامه‌های درسی ضرورت وجود درس‌ها برای دانشجویان و اساتید

تبیین نمی‌شود. دانشجو نمی‌تواند من واقعی‌اش را قانع کند که مطالب آموزنده‌ای را فرامی‌گیرد که آموختن آن‌ها برای او ضرورت دارد. کاربر ج. دقیقاً به همین مطلب اشاره می‌کند که «یه دانشجو کاردانی فنی... انتگرال و اعداد مختلط و معادله سرعت... به چه دردش می‌خوره؟! کاربردی نیست».

چنانچه کاربر دیگری در پاسخ به این انتقادات می‌نویسد:

«من فکر می‌کنم شما برای انتخاب رشته و اینکه آینده می‌خواهین چیکار بکنین دقیق تحقیق و تأمل نکردین... به نظرم اگه رشته تون رو دوست ندارید بهتره بیخیالش شید و برید تو کار آزاد». یا این‌که این کنش متقابل نسبت به اعتراض کاربر الف. نشان می‌دهد که از دید مخاطبان تحصیل علم در ذهن کاربران لزوماً همراه درآمدزایی نیست و فردی که تحصیل را انتخاب می‌کند می‌داند که باید زمانی را صرف علم کند، بدون این‌که درآمدی داشته باشد.

من آرمانی جوانان دانشگاهی علم یا ثروت

جوانان انتظار دارند جامعه کاروزی هم به‌مثابه نهاد آموزشی به آنان احترام بگذارد، چرا که در ذهن این دانشجویان جوان علم برتر از ثروت نهادینه شده است. پس باید کنش ورزی دیگران هم در همین راستا باشد. به‌طوری‌که کاربر د عدم موفقیت کنش‌ورزی اجتماعی خود در محیط کارآموزی را جانبداران به نفع خود تبیین می‌کند:

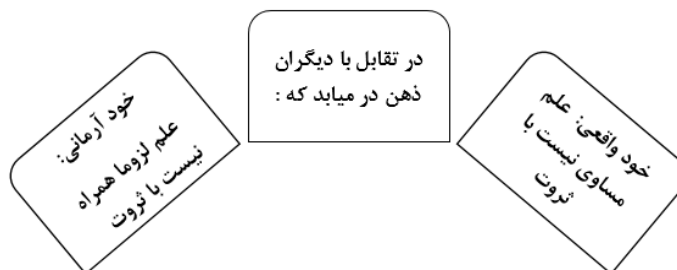
«من تو کارآموزی دیپلمم... همون هفته اول با... دعوا افتادم. نزدیک بود بزنمش... روزی ۲ بار می‌گفت کف رو جارو بزن، کارآموزی... کار یاد نمیدن فقط ازت کار میکشن... گفتم کارآموز گرفتی کارگر که نگرفتی...»

من آرمانی ایشان خودی است عزتمند و قابل احترام در حالیکه نحوه تعامل با محیط کار در نهاد آموزشی به ایشان آموخته نشده است. این در حالی است که خود به واقعیتی که در انتظار ایشان هست آگاهی دارند. کاربر ر اشاره دارد:

«حیف نیست آدم عمرشو واسه مدرکی بزاره که قراره لاش سبزی بیچن».

یا دیگری اشاره دارد :

«توی این دانشگاه‌ها هیچی به آدم اضافه نمیشه...».

نمودار ۱- تفسیر جوانان از من واقعی و من مطلوب

ساختار دانشگاه، انسان دانشگاهی

جوانان وجود ضعف ساختاری در نهاد آموزش را تأیید می‌کنند و اشاره دارند که در ساختار آموزش عالی انواع علم در ساختار آموزشی از هم تفکیک نمی‌شود. این‌که علوم نظری چه کاربردی دارد برای دانشجو مبهم است. عناوین دروس با خروجی نهایی آن‌ها سازگار نیست و چه بسا روشن شدن دلیل اهمیت مطالعات نظری و این‌که یادسپاری برخی از نکات و توانمندی‌های عقلی در چه حد ضروری است قدری از مشکلات را مرتفع می‌کند. به طوری که کاربر س می‌گوید:

«چی می‌شد همین رو دو دسته می‌کردن؟؟ یه دسته کسانی که میخوان این رو یاد بگیرن، یه دسته هم اونایی که حوصله درس ندارن و دنبال کار فنی‌اندا!».

از طرفی برخی از کاربران مشکلات را پایه‌ای‌تر می‌دانند و ضعف را به سیستم آموزش و پرورش کشور نسبت می‌دهند، این‌که جوانان را فراری از علوم عقلی و نظری و بی‌بهره از علوم کاربردی بار می‌آورد.

کاربر ط:

«اتفاقاً خیلی هم لازمه این درسا، اما مشکل بچه‌هایی که دبیرستانی نبودن و هنرستانی بودن همینه که توی دوران قبل دانشگاهشون درساشون ریاضی نداشته، ما تو دوره کارشناسی که با بچه‌های فنی قاتی شده بودیم اکثرشون توی همین درسای ریاضی می‌لنگیدن... مشکل از سیستم آموزش و پرورشه بیشتر، نه وزرات علوم، البته این نظر منه. به نظر من سیستم آموزشی از پایه خرابه...»

همچنین تنوع در سیستم آموزشی بدون تأثیر مثبت برای دانش‌آموزان و تنها تغییر در دوره‌های آموزشی بدون تحقیق و پژوهش کافی و بدون این‌که دلیل آن برای دانش‌آموزان روشن باشد و سرگرم شدن مسئولین به این چینش‌های متفاوت ۵-۳-۴، ۵-۳-۱، ۶-۳-۳ و

بازماندن آن‌ها از واقعیت که محتوای دروس باید مهارت‌ساز باشد و دروس ترجمه شده از کتاب‌های تدریس شده در کشورهای خارجی حتی در بعضی موارد دروس مرتبط با رشته و واحدها نیز عیناً از دانشگاه‌های غربی بدون حتی تشکیل اتاق فکر کارآمد و برنامه ریزی و بحث روی واحدهای ارائه شده و منابع آن، به دانشجویان ارائه می‌شود.

به‌طور کلی ضعف ساختار نهاد آموزش عالی را نمی‌توان بدون در نظر گرفتن فرد به‌عنوان عامل و کنشگر و جامعه به‌عنوان نهادی برای جامعه‌پذیر کردن اهداف ساختار در کنشگر در نظر گرفت. از این رو ضعف ساختار را می‌توان به صورت زیر خلاصه کرد:

- سیستماتیک: ضعف مدیریتی و تقنین - ضعف گزینشی - ضعف محتوایی - ضعف عدالت آموزشی
- اجتماعی: عدم پذیرش اجتماعی تحصیل نکرده‌ها، ضعف اعمال قدرت جامعه در مقابل نهاد آموزش عالی، اهمیت وافر به توانمندی کنشگران، ضعف آموزشی، ضعف انگیزشی، ضعف ارزشی.
- فردی: ضعف شناختی، ضعف ارتباطی، ضعف مهارتی، ضعف سختکوشی، ضعف علمی.

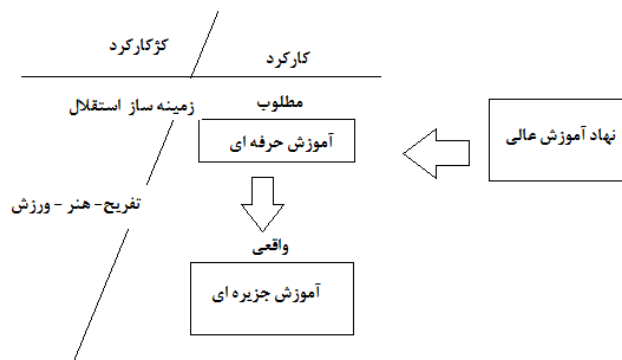
دانشگاه و آموزش حرفه‌ای، آموزش جزیره‌ای

امروزه از نظر کاربران نهاد آموزشی تنها مکانی برای تحصیل نیست. مکانی است که زمینه را برای افراد در هر مسیری که اراده کنند آن را ادامه دهند فراهم می‌کند. می‌تواند مکانی برای تفریح، هنر، ورزش، کسب درآمد و به‌طور کلی درس نخواندن باشد. کاربرد کارکرد نهاد آموزش عالی را این طور توصیف می‌کند:

«استفاده از امکانات تفریحی تمام درساتونو با حداقل نمره پاس کنین... دوم ببینین رفقا کی میخوان برن همون موقع فارغ التحصیل بشین... سوم از تمام امکانات تفریحی دانشگاه استفاده کنین... چهارم مخصوصاً از سال ورزشی دانشگاه استفاده شدید کنین... پنجم در تمام مسابقات ورزشی و غیرورزشی دانشگاه شرکت کنین. ششم حتماً در یک تئاتر دانشجویی کار کنین تا بفهمین لذت زندگی چیه... هفتم هر چی استعداد دارین شکوفا کنین. مثلاً من و دوستانمون بیشتر از ۴۰۰ کلیپ کوچیک و بزرگ طنز ساختیم و توی دانشگاه معروف شدیم و آخرش هم تونستیم یه فیلم کوتاه واسه دانشگاه درست کنیم... (این داستان ادامه دارد) من کلاً توی دوران تحصیلم چندتا شعار داشتیم... اول: سروقت رفتن سر کلاس اشتباهه چون باعث میشه استاد توقعش بره بالا... دوم کلاً به کتابای درسی محل نزار

این از صدتا فحش هم برایشون بدتره... سوم: اگه بری دنبال نمره واست ناز میکنه، محلش نزار تا خودش سرشو بندازه پایین بیاد بره توی کارنامه».

از دید کاربر ل هم دانشگاه مکانی است برای شکوفا کردن استعدادها است. به نظر می‌رسد دیگران مهم که معمول است که همکلاسی‌های موفق‌تر از دید دانشجویان هستند، مهم‌ترین نقش را در توجه جوانان به کژکارکردهای آموزش عالی ایفا می‌کنند.

نمودار ۲- کارکرد و کژکارکرد نهاد آموزش عالی

نتیجه گیری و پیشنهادها

این مطالعه در پی تبیین من واقعی و من مطلوب جوانان در مواجهه با نهاد آموزش عالی و تبیین نقش نهاد آموزش عالی است. بر این اساس به بررسی پدیدارشناختی تالار گفتگوی انجمن جیم در فضای مجازی تحت مدیریت روزنامه خراسان که بی‌طرفی سیاسی در سالگرد هفتاد سالگی این روزنامه از سوی مسئولین دولتی انتخاب شد، پرداختیم. در این بررسی از دو نظریه انسان دانشگاهی و کنش متقابل نمادین برای تبیین مفهوم من واقعی و من مطلوب یا آرمانی استفاده شد تا بتوان به چند پرسش پاسخ داد:

پرسش نخست این بود که جوانان پس از اتمام دوره آموزش عالی از خود چه انتظاراتی دارند؟ و پرسش دوم این بود که برداشت جوانان از من مطلوب ایشان چیست؟ به عبارتی من واقعی و من واقعی چه تفاوت‌هایی دارد؟

پاسخ این است که پس از اتمام دوره آموزش عالی قادر باشند دست کم زندگی خود را اداره کنند و در جامعه عزت کافی برای فرصتی که صرف علم آموزی کردند به ایشان داده شود. هم

آن‌طور که از ابتدا در ذهن جوان ایرانی مسلمان علم بهتر از ثروت ثبت شده است، جوان ایرانی توقع همین برخورد را از جامعه دارد، اما جامعه امروز برای علم به‌تنهایی و ثروت به‌تنهایی ارزش قائل نیست. بلکه علمی نزد مردم اهمیت دارد که انسان را به لحاظ مادی توانمند کند و ضرورت دارد این تغییر در مطالعات بیشتر مورد توجه قرار گیرد. من آرمانی جوان خودی است گرامی و توانمند، اما من واقعی او پس از اتمام تحصیل فاقد این دو است. نتایج این پژوهش همسو با دستاورد (روحانی و انبارلو، ۱۳۹۷ و علی پور، ۱۳۹۱) است مبنی بر این‌که حتی برای نخبگان نیز پس از اتمام تحصیل بین خود ایده آل و من واقعی‌شان فاصله وجود دارد. در بحث پرسش دوم نیز یافته‌ها نشان می‌دهد جوانان احساس می‌کنند ساختار آموزش عالی به ایشان اجازه نمی‌دهد علی‌رغم تلاش برای رسیدن به من مطلوبشان به آن دست یابند و به دنبال یافتن راه‌حل هستند؛ ذهن جوان امروز نتوانسته است بین من واقعی و من آرمانی تعادل برقرار کند. و هم آن‌طور که فرهنگ چابکی در آموزش عالی اهمیت دارد (رزاقی و همکاران، ۱۳۹۷)، اما همان‌طور که بورديو اشاره دارد که دانشگاه توهمی ایجاد می‌کند که هر کس با ورود به دانشگاه می‌تواند سرمایه اجتماعی خود را افزون کند (بورديو، ۱۳۸۴)، اما در حقیقت این‌طور نیست پس تغییر ذهنیت کنش‌ورزان این نهاد و مدیریت من مطلوب ایشان نیز از وظایف مهم آموزش عالی است. پرسش دوم جوانان ضعف ساختاری در نهاد آموزش را تأیید می‌کنند و آن را به سه بعد نهادی، فردی و اجتماعی نسبت می‌دهند.

پرسش سوم. از نظر جوانان ساختار نهاد آموزش چگونه تبیین می‌شود؟

از دید جوانان ما با ضعف ساختاری مواجه هستیم. این ضعف نه تنها در ساختار دیده می‌شود که به جامعه و افراد هم مربوط می‌شود. این یافته هم سو با دیدگاه دانشگاه نسل سوم است. برای دستیابی و بقای دانشگاه در عرصه داخلی و خارجی، نیازمند ایجاد زیر ساختی مناسب برای دانشگاه نسل سوم یعنی دانشگاه کارآفرین هستیم نسل اول دانشگاه آموزش محور و دانشگاه پژوهش محور نیز از زیرساخت مناسب برخوردار نبودند و همین امر مانع پیشبرد اهداف مصوب شده برای نهاد آموزش عالی پس از انقلاب اسلامی شد (مجد و همکاران، ۱۳۹۷). پس در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش مبنی بر این‌که نقش نهاد آموزش عالی در تبیین من واقعی جوانان می‌توان گفت نهاد آموزش عالی، نه تنها من واقعی جوان ایرانی را به من آرمانی نزدیک نمی‌کند که از آن دور کرده و موجب تغییراتی در من آرمانی می‌شود و فرد برای فرار از

این شکست ممکن است راه‌هایی را برگزیند که آسیب‌های جبران ناپذیری برای من واقعی فرد و جامعه او همراه داشته باشد.

پیشنهاد این است که جوانان در دوران تحصیل مورد مطالعه غیر مستقیم قرار گیرند و فضایی همراه با مشاوره برای کشف و هدایت استعداد های ایشان در دوران تحصیل فراهم گردد. مشاوره نباید تنها مربوط به انتخاب رشته آن هم بر اساس امکان پذیرش در کنکور با توجه به رتبه فرد صورت گیرد و ضرورت دارد اطلاعات مناسبی درباره رشته‌های گوناگون و درصد جذب فارغ التحصیلان این رشته‌ها در محیط‌های کاری در اختیار عموم افراد جامعه قرار داده شود و به‌ویژه سیاستگذاران فرهنگی در این رابطه توجه داشته باشند که رشته‌هایی که امکان جذب فارغ التحصیلان آن‌ها وجود ندارد از همان ابتدای تحصیل مدیریت شوند تا من مطلوب مناسبی برای افراد شکل گیرد.

منابع

- ابراهیمی، علی اکبر؛ قلی زاده علیپور، امیرحسین (۱۳۹۴). ارتباط بین اندازه تحصیلات و شغل در ایران: کاربرد مدل وردوگو- وردوگو. پژوهش‌های رشد و توسعه پایدار، سال پانزدهم، شماره ۳
- احمدی، سید عباس؛ قره بیگی، مصیب و پورعلی آتی کندی، سجاد (۱۳۹۵). پدیدارشناسی هویت ملی در فضای سایبر (نمونه موردی: دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته جغرافیای سیاسی در دانشگاه‌های تهران، تربیت مدرس و خوارزمی). نشریه جغرافیای سیاسی، شماره ۴، زمستان صص ۲۱-۴۰
- انصاری، محمد تقی و فکور، بهمن (۱۳۹۲). بررسی عوامل ضد انگیزشی دانشجویان و دانش آموختگان جوان ایرانی در تأسیس بنگاه کارآفرینانه. فصلنامه مدیریت توسعه فناوری، سال اول، شماره ۱، تابستان صص ۱۳۳
- بانکی پور فرد، امیرحسین؛ کلانتری، مهدی و زهرا مسعودی نیا (۱۳۹۰). درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران. فصلنامه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، شماره ۴۸، پاییز ۱۳۹۰ صص ۲۶
- بختیار نصرآبادی حسنعلی؛ پهلوان صادق، اعظم (۱۳۹۱). تأثیر سطح تحصیلات و آموزش برنامه شادی فوردایس بر افزایش نشاط. مطالعات روانشناسی تربیتی دوره نهم بهار و تابستان شماره ۱۵
- بدری، احسان و لیاقتدار، محمدجواد و جعفری، ابراهیم (۱۳۸۴). بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، شماره ۳۰.
- ترنر جانانان اچ آل بیگی (۱۳۷۱) پیدایش نظریه‌های جامعه‌شناسی جلد دوم ترجمه عبدالعی لهسایی زاده شیراز مرکز نشر دانشگاهی شیراز
- تنهایی، حسین ابوالحسن (۱۳۸۸). درآمدی بر مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی. تهران: بهمن برنا
- تنهایی، حسین ابوالحسن (۱۳۸۸). هربرت بلومر و کنش متقابل نمادی. تهران: بهمن برنا
- توسلی غلامعباس (۱۳۷۰) نظریه‌های جامعه‌شناسی. تهران: سمت
- حبیب زاده، عباسو همکاران (۱۳۹۴). تأثیر تحصیلات دانشگاهی در دوره کارشناسی بر هویت ملی دانشجویان دختر دانشگاه قم. فرهنگ در دانشگاه اسلامی سال پنجم تابستان ۱۳۹۴ شماره ۲ (پیاپی ۱۵)
- حقیقی، فهیمه السادات. (۱۳۸۳). نقش ارزشیابی در تعمیق یادگیری دانش آموزان پایه دوم مقطع ابتدایی، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- حمزوی عابدی، فاطمه؛ باقریان، فاطمه و محمدعلی مظاهری (۱۳۹۴). ادراک زنان جوان ایرانی از هنجارهای زنانگی. شناخت اجتماعی سال چهارم بهار و تابستان شماره ۱ (پیاپی ۷)
- خراسان | شماره: ۱۹۸۶۳ | تاریخ ۲۱/۴/۱۳۹۷

- خسروی، محبوبه (۱۳۹۷). عوامل مؤثر بر پذیرش نوآوریهای برنامه درسی در نظام آموزش عالی ایران. مجله دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، شماره ۷۵، تابستان صص ۶۸-۷۵
- رابرتسون، یان (۱۳۸۵). درآمدی بر جامعه. ترجمه‌ی حسین بهروان. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- راجرز، کارل (۱۳۹۰). هنر انسان شدن. ترجمه‌ی مهین میلانی، تهران، فرهنگ نشر نو.
- رازقی نصرآباد، حبیبه بی بی (۱۳۹۵). چگونگی تأثیرگذاری تحصیلات زنان بر تأخیر در فرزند آوری: نتایج یک مطالعه کیفی در بین دانشجویان دانشگاه‌های تهران. راهبرد اجتماعی فرهنگی سال پنجم پاییز شماره ۲۰
- رایکنم، ریچارد ام (۱۳۸۷). نظریه‌های شخصیت. ترجمه‌ی مهرداد فیروز بخت. تهران:
- ربانی، رسول؛ هاشمیان فر، سید علی و نفیسه چینی (۱۳۹۰). چالش‌های فراروی سیستم آموزش عالی کشور در روند توسعه اجتماعی. فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۶، بهار ص ۱
- رزاقی، گوهرتاج فرانیه؛ زمانی مقدم، افسانه و پریش جعفری (۱۳۹۷). فرهنگ چابکی و آموزش عالی. دوره ۱۴، شماره ۵۳، زمستان، ۲۸۶-۲۶۵
- روحانی، علی و انبارلو، مسعود (۱۳۹۷). مطالعه‌ای کیفی از جایگاه نخبگان جوان ایرانی در بستر جامعه ایران. فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و نهم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۷ صص ۹۳-۱۱۲
- ریتزر جرج (۱۳۷۹). نظریه جامعه‌شناسی دوران معاصر ترجمه محسن ثلاثی تهران: علمی
- سفیری، خدیجه (۱۳۸۶). زنان و تحصیلات دانشگاهی. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه خوارزمی سال پانزدهم بهار و تابستان، شماره ۵۶ و ۵۷، ویژه نامه علوم اجتماعی.
- سلیمی، قاسم و همکاران (۱۳۹۷). رابطه شناخت شغلی دانشجویان تحصیلات تکمیلی از رشته تحصیلی با جهت گیری آنان به آینده. نشریه نامه آموزش عالی، سال یازدهم، شماره ۴۳، پاییز صص ۷-۲۴
- شریفیان، اکبر (۱۳۸۰). عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه شاهد. علوم اجتماعی (دانشگاه علامه طباطبائی) پاییز و زمستان ۱۳۸۰ - شماره ۱۵ و ۱۶؛ صص ۱۹۹ تا ۲۳۰
- صادقی منصوره السادات، هاشمی گشنیگانی رامین، فلاح زاده هاجر (۱۳۹۴). مقایسه ناهمخوانی خودها در افراد متقاضی و غیرمتقاضی طلاق. روانشناسی خانواده دوره ۲، شماره ۱؛ ۳۹ - ۴۸.
- صادقی، رسول (۱۳۹۵). عوامل اقتصادی اجتماعی مؤثر بر طلاق جوانان در ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، شماره ۳۲، تابستان ص ۱۸۹

- صفاری نیا مجید؛ آقا یوسفی، علیرضا و ایمانی فر، حمیدرضا (۱۳۹۲). بررسی سطح تحصیلات و سن بر رفتار دینی زنان جنوب کشور. منبع: زن و جامعه (جامعه‌شناسی زنان سابق) سال چهارم زمستان شماره ۴ (پیاپی ۱۶)
- صفری، طاهره و همکاران (۱۳۹۷). بررسی میزان علاقه دانشجویان به رشته تحصیلی خود و عوامل مؤثر بر آن از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زاهدان در سال ۱۳۹۶. مجله دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، شماره ۷۵، تابستان صص ۶۱-۶۷
- صمدزاده الهام، عبدالوند محمدعلی (۱۳۹۷). شناسایی عوامل مؤثر بر انتخاب راهبردهای رفتار جبرانی مصرف کننده در مواجهه با ناهمخوانی بین خود واقعی و خود ایده آل. پژوهش‌های مدیریت راهبردی، دوره ۲۴، شماره ۷۰، صص ۹۱ تا ۱۱۵
- علی پور، امیر حسین (۱۳۹۱). ارتباط بین سطح تحصیلات و بازده آن در ایران. رشته: علوم اقتصادی - علوم اقتصادی، دانشگاه بوعلی سینا، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی
- علیزاده اقدم، محمدباقر و همکاران (۱۳۹۷). بی اعتمادی اجتماعی در اشتراک دانش به‌مثابه مساله اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز). نشریه بررسی مسائل اجتماعی ایران، سال نهم، شماره ۲، پاییز و زمستان صص ۱۶۵-۱۸۳
- علیزاده مجد، امیررضا (۱۳۹۷). تبیین نقش فرهنگ در ایجاد دانشگاه کارآفرین. فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات؛ دوره ۱۴، شماره ۵۱، تابستان، ۲۸۶-۲۶۵
- فریدونی، زهرا (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی مفهوم "خود" از دیدگاه روان‌شناسی انسان‌گرا و عرفان اسلامی و استنتاج دلالت‌های تربیتی آن. پایان نامه کارشناسی ارشد. رشته تاریخ، دانشگاه شیراز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۴) «پیر بوردیو، پرسمان دانش و روشنفکری»، *مجله علوم/اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، شماره ۵: ۱۴۱-۶۱.
- قاسمی، عبدالرسول و شاداب فر، الهام (۱۳۹۵). تأثیر سطح تحصیلات بر احتمال مالکیت مسکن: مقایسه بین دوره‌ای (مطالعه موردی: شهر تهران). پژوهشنامه اقتصادی سال شانزدهم تابستان شماره ۲ (پیاپی ۶۱).
- قاضی نژاد، مریم؛ رهنما، فاطمه و کیانا کلهر (۱۳۹۴). طرد عینی و ذهنی جوانان در ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، شماره ۲۹، پاییز صص ۴۹.
- کلاتتری، عبدالحسین؛ رستم علی زاده، ولی الله و اعظم نسیم افزا (۱۳۹۲). تحصیلات و مصرف فرهنگی در شهر تهران. مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران دوره دوم بهار شماره ۱ (پیاپی ۵).

- گلایی، فاطمه (۱۳۹۳). بررسی تأثیر تحصیلات زنان بر هویت آنان (مطالعه موردی شهر تبریز). فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده (فرهنگی - دفاعی زنان و خانواده سابق) سال نهم تابستان شماره ۲۷.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸). تجدد و تشخص. ترجمه‌ی ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
- معروفی، یحیی و آداک، موسی (۱۳۹۶). ازنمایی تجارب زیسته دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته علوم تربیتی در ارتباط با پدیده تغییر رشته (مطالعه‌ای پدیدارشناسی). فصلنامه مطالعات اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی، سال هفتم، شماره ۲۰، زمستان صص ۳۳-۵۵
- مقایسه وضعیت علمی کشور در دوران پهلوی و پس از انقلاب شبکه اطلاع رسانی راه دانا، ۹۳/۱۱/۰۶
- مهربانی زاده هنرمند بررسی رابطه بین هماهنگی بین مؤلفه‌های خودپنداشت و افسردگی در دانشجویان شهیدچمران اهواز. مجله علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز
- میرحسین موسوی، بتول آذری بنی (۱۳۹۱). مطالعه‌ی نسلی الگوی مخارج مصرفی مردان جوان در ایران. فصلنامه اقتصاد مقداری، شماره ۳۵، زمستان صص ۹۱
- میری، محمدرضا و همکاران (۱۳۹۷). خودکارآمدی پژوهشی در دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، شماره ۸۱، شهریور، صص ۱۵۶-۱۶۳
- نایی، هوشنگ و آزادارمکی، تقی (۱۳۸۵). سکولاریسم و رابطه آن با تحصیلات عالی (مطالعه موردی جامعه شهری تهران). جامعه‌شناسی ایران سال هفتم پاییز، شماره ۳
- نیک پرور، مرضیه و همکاران (۲۰۱۵). بررسی شیوع عوامل خطر مرتبط با بروز بیماریهای قلبی عروقی در یک جمعیت جوان ایرانی. مجله پزشکی هرمزگان، شماره ۷۸، ۴۸۹-۴۹۵
- اسمعیلی، نصیبه و محمودیان، حسین (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های تحصیلی و شغلی زنان جوان ایرانی در دوره ۹۰-۱۳۸۵. فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، شماره ۳۴، زمستان صص ۱۱۳-۱۲۸
- همتی، رضا؛ کریمی، سحر و بی بی عشرت زمانی (۱۳۹۶). بی اخلاقی علمی در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال دوازدهم، شماره ۲، تابستان صص ۱۰۵-۱۱۶
- Bandura, A. (1997). Self- efficacy: The exercise of control. New York: W. H. Freeman.
- Doygun O, Gulec S. (2012). The problems faced by university students and proposals for solution. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 47, 1115 – 1123
- Fursova V. & Simons G. (2014). Social Problems of Modern Russian Higher Education: The Example of Corruption. International Education Studies; Vol. 7, No. 10;

- Higgins, E. T (1987). Self-discrepancy; a theory relating self and affect. *Psychological Review*, 94, 319–340.
- Nadaf Zaffar, A. (2016). ISSUES AND CHALLENGES IN HIGHER Education System /*Social and Behavioral Sciences* 47 (2012), P.1115 – 1123 1877-0428
- Singh JD(2016). Higher Education in the 21st Century: Issues and Challenges. *International Educational Journal. Chetana/Quartrely. VOL. 1/ 2. P. 33 - 42*